

Verséneklők, utcaszínházi csepûrágók, népzeneészek a barátai Kátai Zoltán énekmondónak

A zenén keresztül jó barátságba került Sebő Ferencsel, Cseh Tamással, a Kaláka együttesel. Verséneklők, utcaszínházi csepûrágók, népzeneészek a barátai Kátai Zoltán énekmondónak

A zenén keresztül jó barátságba került Sebő Ferencsel, Cseh Tamással, a Kaláka együttesel. Feketeerdő-beli házából jár hozzánk megidézni Toldi, az elfelejtett bajnok tetteit.

Mosonmagyaróvár mellől, egy kis faluból, ahol a szélső utcában lakik. Tudják az emberek, hogy énekmondó, mégsem kérik, hogy énekeljen. Azt mondta Kátai Zoltán, faluhelyen az ilyesmi nem szokás.

Mi a különbség az éneklés és az énekmondás között?

Jó néhány száz évvel ezelőtt nem csak azt mondták, hogy énekel vagy dalol valaki, az ezzel való foglalkozást énekmondásnak nevezték. Nem én találtam ki az énekmondó szót, egy ezeröttszáz évesekből származó leírásban bukkantam rá.

Szombathelyen január közepén volt az énekmondók találkozója.

Szerencsétlennek tartom, hogy így nevezik, bár valamikor én szorgalmaztam, hogy legyen ilyen. Nem arra gondoltam, ami ebből Szombathelyen lett. Ott elsősorban verséneklők vannak, akik verseket zenésítenek meg. Az alapvető különbség az énekmondó meg a verséneklő között az, hogy pár száz évvel ezelőtt az énekmondók az akkor közismert dallamokra énekeltek különböző szövegeket, a verséneklő pedig a kezébe vesz egy verset és zenét ír hozzá. Az énekmondók történiákat, moralizáló énekeket énekelgettek.

Híreket vittek faluról falura.

Mint Tinódi. Nyilván mások is, csak ő maradt ránk, mert még életében nyomtatásban is megjelentek az énekei. Másrészt szórakoztatott az énekmondó, ő volt a korabeli média. Ha úgy tetszik, a rádió, a tévé. Meg a színház. Ám a legfontosabb szerepük az volt az énekmondóknak, hogy ébren tartották a hagyományokat. Mindig emlékeztek az ősökre. Van egy ének, a Mohács, Mohács kezdetű, melyet Ásványrárón, egy szigetközi faluban gyűjtött Barsi Ernő bácsi. Ő mondta, hogy az 1930-as években ez szokásdallam volt, Ásványrárón a lakodalmakban énekeltek. A vőfély egyszer csak csöndet intett, s közösen elénekeltek.

Nem csak éneket mond, hangszereken is játszik. Fidulát most láttam először.

Vonós hangszer. A Toldiban is szerepel.

Hogyan választotta ki a darabban szereplő énekekhez a hangszert?

A próbafolyamat során. Úgy gondoltam, hogy a királyi udvarban egy királyi hangszer szólaljon meg. Oda a lant dukál. Amikor Toldi környezetét látja a néző, ahhoz egy vidéki hangszer, a koboz illik. Az érdekes effekteket a fidulával festettem alá. Ez a hangszer a hegedű öse, ezt szólaltatom meg akkor is, amikor mulatnak a színpadon.

Ezeket a hangszereket nem oktatják a főiskolán.

A fidulán azért nem volt nehéz megtanulni zenélni, mert előtte tizenegy évig kontráztam a Mákvirág népzenei együttesben. A hangolása egyszerű. Utánanéztem az 1280-as évekből származó, A fidulának háromféle hangolása című leírásban. Ha manapság olyan dallamot veszek elő, amit ezen a hangszeren még nem játszottam, egy kicsit tanulgatni kell.

Honnan veszi elő a dallamot? Gyűjti?

Nem járok adatközlőkhöz. De például amikor egy moldvai csángó magyar újévköszöntő ének eredetijét megtaláltam az 1651-es Kantus Katoliciben, kíváncsi voltam, mennyire élő, ismerik-e ma is. Klézsei gyűjtésből származott a könyvben talált ének. Klézse szomszéd faluja pedig Somoska, ahol évente rendeznek hagyományörző tábor. Kérdeztem a táborvezetőt, van-e

ismeretsége Klézsén, mert egy éneknek szeretnék utánajárni. Aztán melyik az az ének? Csak ennyit kérdezett, s amikor megmondtam a címét, már dalolta is.

Azt nyilatkozta valahol, hogy nem az iskolapadban szerette meg a régi magyar zenét. Sőt, Balassi ellenszenves volt.

Mert nagyon nehéznek tartottam. Az olvasott szöveg más, mint az énekelt szöveg. És mi az iskolában nem énekeltük Balassit. Ezt nagy hibának tartom. Nem azt, hogy nem énekelve tanítják, hanem azt, hogy nem mutatják meg az erre alkalmas emberek a tanulóknak. Csak oda kéne hívni őket.

Negyedik albuma, a Kátai-Krónika az év elején jelent meg a Hangzó Helikon sorozatban, a Helikon és Gryllus Dániel közös kiadásában, az alcíme A honfoglalástól az aradi vértanúig. Miért tartja fontosnak éppen ezt az időszakot elmondani?

Gryllus Dani így kérte. Történelmi összefoglalót akart, énekben elbeszélve. Egy kicsivel több lett azért. Nem honfoglalás kori dallamokkal indul a lemez, hanem a Hazám, hazám kezdetű moldvai csángó magyar énekkel. Az a vége, hogy „Olyan bánat keserűség, még a testvér is ellenség”. Az album utolsó száma pedig Kölcsey Himnusza. Nem az első versszak és nem Erkel zenéjével, hanem egy mezőszegi népdal dallamára. Egy történelmi összefoglaló az ének. Tehát egy krónika ez is. Ezért zárul ezzel az album.

BÁRÁNY JÁNOS